

جُستارهای اجتماعِ در

ادبیاتِ لری

محمد امیری

عضو هیات علمِ دانشگاه پیام نور

سرشناسه	:	امیری، محمد، ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآور	:	جستارهای اجتماعی در ادبیات لری/محمد امیری.
مشخصات نشر	:	شیراز: قشقای: تخت جمشید، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	۱۸۴ ص.
شابک	:	978-600-283-036-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	لرها -- ایران
موضوع	:	لرها -- ایران -- آداب و رسوم و زندگی اجتماعی
موضوع	:	ادبیات عامه لری
رده بندی کنگره	:	۷۲ DSR ۱۳۹۱۸۵ الف ۷۴/
رده بندی دیویی	:	۹۸۷۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۰۹۰۱۵۵

جستارهای اجتماعی در
ادبیات لری

نویسنده: محمد امیری □ ناشر: تخت جمشید □ ناشر همکار: قشقای

E-mail: tjamshid@yahoo.com

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۱ □ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۳-۰۳۶-۴

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد □ صفحه آرا: مریم رعیتی □ طرح جلد: مریم شجاعی فر

لیتوگرافی: پردیس شیراز □ چاپ و صحافی: دیا

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است.

مرکز نشر: شیراز، خیابان پیروزی، انتشارات تخت جمشید

تلفن: ۰۷۱۱-۲۲۴۵۴۰۱

۸	 مقدمه
۱۱	 موم گر
۱۳	 هجه لری
۱۳	 مذهب
۱۳	 ساختار اجتماعی
۱۴	 قدرت اجتماعی
۱۴	 فرهنگ
۱۵	 ارزش های فرهنگی
۱۵	 شکال ارزش ها
۱۶	 خانواده
۱۸	 ازدواج
۲۳	 زن در ادبیات مردمی
۲۴	 در توصیف لب های یار
۲۴	 در توصیف پا
۲۵	 در توصیف صورت یار و محبوب
۲۵	 چند همسری
۲۷	 زنان بیوه
۲۸	 ادبیات مردمی در میان زنان
۳۱	 لالایی
۳۳	 در بیان آرزوی مادرانه
۳۵	 فقر
۳۵	 منال خوانین
۳۷	 کنترل اجتماعی
۳۸	 جایگاه تفنگ، جنگ و غارت در میان ایللیاتی ها

۴۱	جایگاه خوانین در میان ایلات و عشایر
۴۱	فرار خان‌ها از تهران
۴۴	دیدار ابوالقاسم خان بختیاری با خوانین بویراحمد
۴۴	نفاق در میان خوانین بویراحمد
۴۵	قسمتی از متن تلگراف عبدالله خان و خسروخان بویراحمدی به دکتر مصدق
۴۹	استقادات مذهبی
۴۹	باورهای فرهنگی
۵۲	خرافه‌پرستی
۵۲	خائرسه
۵۳	جشن عروسی
۵۴	سرو (واسونک)
۵۷	عروس آوردن
۵۷	در تعارض طرف داماد با خانواده‌ی عروس
۵۸	در وصف مطرب
۵۸	در بیان آرزو برای فرزندان
۵۸	در بیان ازدواج اجباری
۵۹	تشبیهات در ادبیات مردمی
۶۰	برخی کنایه‌ها در رفتارهای اجتماعی مردم با یکدیگر
۶۱	ترانه‌های لری
۶۳	سروده‌های محلی خاص مناسبت‌های مختلف
۶۳	بعد از اجباری شدن خدمت سربازی
۶۷	سیری در ویژگی‌ها و خصوصیات ترانه‌ها
۶۹	ابیات ترانه‌های محلی
۷۶	اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها
۱۸۴	منابع

پیش گفتار

هفته حاضر بخش بسیار کوچکی از فرهنگ و ادبیات قوم لر می‌باشد. با توجه به مراحل گذار اجتماعی و فرهنگی جامعه و پذیرش اجتماعی و فرهنگی که جامعه ما به سادگی از دیگر جوامع می‌گیرد، نیاز است که فرهنگ اصیل و باورهای فرهنگی که ریشه در غیرت و تعصب ایرانی دارد شناسایی و به نسل جوان امروزی که تحت تأثیر بسیاری از فرهنگ‌های غیرایرانی قرار دارند، یادآوری شود. جوان ایرانی می‌تواند با فرهنگ ایرانی شاد زندگی کند و هم می‌تواند شخصیت بدست آورد. پس باید به این باور برسیم که ایران می‌تواند مرکز صدور فرهنگ به دیگر نقاط جهان باشد.

کتاب حاضر خالی از اشکال نیست، چرا که بدست آوردن مطالب با وجود کمبود منابع و همکاری نکردن بعضی از افراد مطلع در جمع‌آوری مطالب ما را با مشکل روبرو می‌کرد.

ما این وجود از همکاری سه تن از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر ابودر خسروی ز اساتید فرهنگ و تاریخ باستانی ایران و آقایان نصیب‌الله عزیزی و مهد محمد رضا شمس از اساتید فرهنگ و ادبیات لری که نهایت همکاری را در جمع‌آوری و تصحیح مطالب با من داشته‌اند، قدردانی کنم. در ضمن از همه اساتید فرهنگ و ادب، نویسندگان، فرهیختگان و عامه مردم قوم لر بخصوص بویراحمدی‌ها و ممسنی‌ها عاجزانه تقاضا دارم که در جهت حفظ فرهنگ اصیل این مناطق و شناساندن آن به نسل امروزی ما را یاری دهند.

محمد امیری

آبان‌ماه ۱۳۹۱

ویژگی اصلی فرهنگ قدیمی مردمان این مناطق احساس همبستگی و پیوندی بوده که آن فرهنگ میان مردم ایجاد می‌کرد و از آنجا که این فرهنگ برخاسته از علایق، تلخی‌ها و شیرینی‌های زندگی بود، آینه تمام نمای کلیت زندگی ایشان نیز به شمار می‌رفت. فرهنگ قدیم برخاسته از علایق مردم بود. فرهنگ مردمی هرچند ممکن است در نظر برخی سخیف و کم‌ارزش باشد اما به هر حال فرهنگی خودجوش و برخاسته از عمق وجود مردم است.

امروزه فاصله زیادی بین فرهنگ مردمی یا سنتی قدیم و جدید وجود دارد. رسانه‌های ارتباط جمعی در فرهنگ مردمی دخل و تصرف کرده‌اند. در فرهنگ امروزی فرهنگ و ادبیات مردمی دیگر سیراب کننده روح نیست. فرهنگ مردمی که امروزه در ادبیات وجود دارد دیگر آن رنگ و بوی و لحن اخلاقی قدیم را ندارد و بیشتر تهییج کننده است. شاید بتوان گفت عصر جدید عصر تنزل فرهنگ مردمی (سنتی) است؛ اما با این وجود طبقات پایین جامعه که همیشه یدک کش فرهنگ سنتی و مردمی بوده، هم دارای فرهنگی خودجوش هستند و هم تحت تأثیر فرهنگ عصر جدید که متأثر از رسانه‌های جمعی است می‌باشد. اما در نهایت با تأثیرپذیری از فرهنگ جدید، فرهنگ مردمی سنتی نیز کم‌رنگ و مغلوب خواهد شد. جامعه‌شناسان محافظه کار در توجیه فرهنگ می‌گویند: در فرهنگ سنتی امکان پرورش فرهنگ برتر و اصیل و فرهنگ خودجوش وجود دارد؛ اما در فرهنگ توده‌ای امروزی فرهنگ خودجوش و اصیل نیست، بلکه به وسیله عوامل دیگر ساخته می‌شود. امروزه ادبیات مردمی اگرچه تحت تأثیر رسانه‌های جمعی و نوشتاری قرار دارد، اما هنوز هم ردپای بسیاری از اشعار و ضرب‌المثلها در میان این مناطق وجود دارد. چرا که فرهنگی که در زمانهای طولانی نهادینه شده است از بین رفتن آن نیز سده‌ها به درازا خواهد کشید. امروزه بسیاری از ادبیات مردمی بکار رفته در میان مردم این مناطق از اخلاقیات و اصالت محکمی برخوردار نیستند ولی

در گذشته کمی تنوع در سلیقه‌ها و یکسانی نوع زندگی و احساسات مشترک مردم باعث می‌شد، ادبیات یکسانی در میان بیشتر مردمان این دیار به وجود آید، چرا که زندگی اکثر آن‌ها بصورت ایلپاتی و عشایری بوده است و طبیعی بود هر چیزی که برخلاف فرهنگ عشیره‌ای و ایلپاتی بود واپس‌زده می‌شد، بنابراین ادبیات مردمی در میان مردمان این مناطق چندان متنوع نیست و اکثر ادبیات مردمی که به صورت شعار و سروده‌ها به کار رفته همراه با موسیقی بوده است. ترنم شعر بدون نواختن موسیقی در این دیار معنی نداشت و بیشتر ادبیات به کار رفته به صورت آواز خوانده می‌شده است. غالب این شعرها در بیان دردها، آرزوها و رنجهای زندگی و در فراق یار سروده شده و در مایه‌های دشتی و همایون خوانده می‌شده است.

ما دقت بیشتر در فرهنگ ممسنی و سوادکوه و قلمرو فرهنگ مردمی را بسیار گسترده می‌یابیم. برخی سنتها هنوز متداول است و برخی از آن‌ها بسیار قدیمی است و به دوران‌های بسیار دور برمی‌گردد. بنابراین شناخت هر جامعه‌ای چنانچه مبتکی به فرهنگ رسمی باشد، راه به جایی نخواهد برد، فرهنگ رسمی هنگامی به‌قدر خود خواهد بود که فرهنگ مردمی آن جامعه بدرستی بررسی و شناخته شود. گرچه فرهنگ و ادبیات رسمی دانشگاهی می‌تواند به خلق شاهکارهایی در عرصه ادبی بپردازد، اما در بیشتر مواقع بدون شناخت ادبیات مردمی معنای بسیاری از آثار ادبی را نمی‌توان یافت.

روشنگری فرهنگ عامه در عرصه تاریخ بیش از میدان ادب است. در طول تاریخ در مناطق مورد مطالعه همیشه خوانین و حاکمانی حکومت می‌کرده اند که چیزی در ادبیات درباره آن‌ها نوشته نشده است که چگونه رفتار کرده‌اند، چگونه لباس پوشیده‌اند، چگونه مواجب خود را گرفته‌اند و ... همه اینها را می‌توان در افسانه‌ها، داستان‌ها، ضرب‌المثل‌ها و اشعار مردمی فهمید، زیرا به صورت رسمی درباره آن‌ها چیزی وجود ندارد و در ادبیات رسمی بیشتر رویدادهای مهم نگاشته می‌شده است. در بسیاری از داستان‌های واقعی این مناطق نیز برای جذاب‌تر کردن آن‌ها در طول

تاریخ روایت‌هایی اضافه شده است که بیشتر ریشه افسانه‌ای دارد. فرهنگ مردمی هم دانش و هم ادب مردم را در بر می‌گیرد. در غالب ادبیات مردمی گردآورندگان و گزارشگران آن مشخص نیستند. ادبیات مردمی همان زبان گفتاری مردم است. سرگرم کننده مخاطب، رفع خستگی و ایجاد نشاط در میان شنوندگان و پر کردن اوقات فراغت و بیکاری است و سینه به سینه انتقال و تکرار شده‌اند و آموزش دهنده‌اند.

ادبیاتی که در میان مناطق لرنشین زاگرس وجود دارد، بر پایه واقعیات زندگی و خارج از هر نوع محیلات، منابع خوبی برای شناخت فرهنگ مردمی و ادبیات نانوشته این مناطق در جهت کشف بسیاری از واقعیات‌های اجتماعی و فرهنگی است. آنچه که بر ریایی تحقیق در رابطه با ادبیات مردمی می‌افزاید همین سادگی ابیات مردمی است که اعشته با ادبیات و اصطلاحات دنیای امروز نیست، چرا که فرهنگ و آداب و رسوم این مناطق را بدون هیچ ردپایی در ادبیات آن‌ها می‌توان یافت، اما اصطلاحات و گفتارهای امروزی خارج از بافت ایل و عشیره‌ای است.

سروده‌های لری مناطق ممسنی و بویراحمد یا بر پایه‌ی مناسبات خاصی مثل جنگ‌ها شکل می‌گرفته است و یا بدون مناسبت خاصی بر مبنای اشتغال ذهنی که بیشتر بصورت سروده‌های عاشقانه، حماسی، طبیعت و... بوده است. سروده‌های این مناطق همراه با موسیقی بوده و اکثر سرودها و گفتارهای لری در میان عامه نیز زمزمه می‌شده است، شاید بخاطر همین سادگی و بدون پیچیدگی آن‌ها سال‌ها این ادبیات سینه به سینه نقل شده است. در این مناطق ادبیات هم بانگ عشق است و شیون و هم بازگوکننده مثل‌ها و داستان‌ها و افسانه‌ها و... اکثر سروده‌های این مناطق دارای وزن و بدون قافیه بوده و به ندرت دارای ردیف هستند. حس میهن‌پرستی و سلحشوری در قالب حماسی در سروده‌ها و ترانه‌ها نمایان است سروده‌ها زاده‌ی ذوق و احساسات پاک مردمان این مناطق و تبلور عشق، احساسات، نگرش‌ها، سبک زندگی، باورها و آداب و رسوم آن‌ها است.